

Tadeusiewicz, Hanna

"Quo vadis? Henryka Sienkiewicza. Od legendy do arcydzieła", Teresa Świętosławska, Łódź 1997 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 42/3-4, 201-203

1997

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Teresa Ś w i ę t o s ł a w s k a : „*Quo vadis?*” Henryka Sienkiewicza. *Od legendy do arcydzieła*. Łódź 1997 Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 230 s.

Książka Teresy Ś w i ę t o s ł a w s k i e j o Sienkiewiczowskiej „powieści z czasów Nerona” jest drugą publikacją książkową tej Autorki; pierwsza – poświęcona Stanisławowi Adamczewskiemu – współtwórcy łódzkiej polonistyki – ukazała się w połowie 1994 r.¹, początek roku 1997 przyniósł monografię *Quo vadis?* Henryka Sienkiewicza, edytorsko zrealizowaną przez zasłużone Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Rozprawa dr T. Ś w i ę t o s ł a w s k i e j, adiunkta w Zakładzie Dydaktyki Języka Polskiego i Literatury Polskiej UŁ – przygotowana na stopień doktora habilitowanego – wzbogaca bibliografię przedmiotową Sienkiewicza o pozycję potrzebną i naukowo ważką.

Założenia metodologiczne i zakres badań wyłożyła Autorka w obszernej partii wstępnej książki (s. 5–16), wprowadzając czytelnika w problematykę badawczą „kolejnej próby interpretacji i reinterpretacji, uściśleń i kwalifikacji”, jaką podjęła, choć mogłoby się sądzić, że o tej powieści napisano już wszystko, to jednak brak było monografii dzieła i jego historii. Tę lukę wypełnia książka Ś w i ę t o s ł a w s k i e j o Sienkiewiczowskiej „arcy-powieści”. I dobrze się stało, że zakończyła ona jubileusz stulecia *Quo vadis?* i rocznicowe obchody.

Wydanie książki poprzedziła publikacja kilku studiów i szkiców Teresy Ś w i ę t o s ł a w s k i e j zamieszczanych w czasopismach naukowych i pracach zbiorowych, a poświęconych *Quo vadis?*, które w zmienionym kształcie weszły w jej skład, o czym Autorka poinformowała w bibliograficznej nocie (s. 206), nie umieszczając już ich w zamieszczonej literaturze przedmiotu (s. 207–215), będącą bardzo obszernym (ponad 300 pozycji) wyborem, świadczącym o Jej wielkim czytaniu.

Tak więc książka jest rezultatem kilkuletnich badań, wciąż pogłębianych i poszerzanych o nowe pola naukowej penetracji, doskonalenia warsztatu historyczno-literackiego, kształcenia sprawności interpretacyjnej i pisarskich umiejętności Autorki.

Rozprawa pt. „*Quo vadis?*” Henryka Sienkiewicza. *Od legendy do arcydzieła* składa się poza *Wstępem* i *Zakończeniem* – z dziewięciu rozdziałów, z których każdy stanowić może samoistne studium, i jest tak konstrukcyjnie pomyślana, iż w sumie dają one – wewnątrznie powiązane – ogłód Sienkiewiczowskiej powieści, zgodnie z tytułem „od legendy do arcydzieła”; rozprawa stanowi najobszerniejsze dotąd, wieloaspektowe opracowanie *Quo vadis?* w polskiej i obcej literaturze przedmiotu (liczy ponad 220 stron).

Poszczególne rozdziały, różnej objętości (od 14 do 36 stron), o pięknych tytułach i sugestywnych podtytułach, poprzedzają trafnie dobrane motta, za które posłużyły wypowiedzi pisarza na temat estetyki, historii, literatury, sztuki i aktu tworzenia, wprowadzające niejako w treść i atmosferę tekstu wyodrębnionych fragmentów.

Pierwszy z nich, zatytułowany *Habent sua fata libelli...*, ukazuje genezę legendy, pozaliterackie, intersemiotyczne dzieje Sienkiewiczowskiego dzieła w przeróbkach, adaptacjach teatralnych i filmowych, ilustracjach i malarskich prezentacjach Jana Styki. Uzupełnieniem tych rozważań jest rozdział drugi – najdłuższy (36 stron) pt. *Pro captu lectoris*, dający wnikliwy przegląd czytelniczego odbioru *Quo vadis?* wśród obcych i swoich (przekłady, poczytność, sława pisarza i jego dzieła ukoronowana literacką Nagrodą Nobla, recepcja „najslawniejszej powieści polskiej” na świecie i w Polsce, krytyka literacka, wydania zbiorowe, wyniki publikacyjne sesji naukowych, jubileuszowe pokłósia). Wieloletnie i wieloaspektowe trwanie utworu „to jeden z głównych warunków arcydzieła, które – jak stwierdza Autorka – powieść spełniła”. Innych warunków dostarczają dalsze rozdziały książki Teresy Świętosławskiej. Traktują one o literackich i historycznych kontekstach *Quo vadis?*, paralelach i parantelach (rozdział III: *W kręgu dzieł o epoce Cezarów*). Przynoszą pogłębione refleksje Autorki nad stykiem i przenikaniem się dwu kultur obecnych w powieści – antyku cezariańskiego i wczesnochrześcijańskiego oraz nad wzajemnymi relacjami między nimi (rozdział IV: *Wizja dwóch kultur*). Kreślą szeroką panoramę miejsca akcji, ludzi i historii miasta (rozdział V: *Rzym antyczny*). Prezentują dobrze udokumentowany, znakomity wykład Sienkiewiczowskiej koncepcji religii i religijności (rozdział VI: *Mit i sacrum*). Ustalają tożsamość gatunkową dzieła z epitetem uściślającym typologię (rozdział VII: „*Epos chrześcijański*”). Przedstawiają zagadnienia językowe i stylistyczne, składnię, leksykę, tropy i figury zwiększające podniosłość stylu eposu (rozdział VIII: *Styl „wysoki”*). Wreszcie ostatni fragment rozpatruje problem: *Quo vadis?* to dzieło czy arcydzieło? i odpowiada na postawione pytanie, iż jest to niewątpliwie arcydzieło; konkluzja Autorki jest jednoznaczna: „Zrealizował pisarz swe twórcze zamierzenie. Stworzył epos-arcydzieło [...] sztuki literackiej” (rozdział IX: *Arcydzieło*). Realizacja arcydzieła została następnie potwierdzona przez czas, któremu powieść skutecznie się oparła, wraca się do niej bowiem z wyboru i potrzeby, co starała się Teresa Świętosławska z pozytywnym skutkiem udowodnić i udokumentować w *Zakończeniu* rozprawy.

Analiza *Quo vadis?* Henryka Sienkiewicza została przeprowadzona z zastosowaniem interesujących założeń metodologicznych i konstrukcyjnych, kompetentnie i rzetelnie, w oparciu o świetny warsztat, liczne lektury i rozległą wiedzę o epoce, pisarzu i dziele; przyniosła w efekcie pogłębione, naukowo wysoce wartościowe, o dużych walorach dydaktycznych dzieło.

Książkę dr Teresy Świętosławskiej, wykorzystującą nadto bogaty materiał komparatystyczny, napisaną bardzo sugestywnie, piękną polszczyzną, barwną i elegancką, ciekawą i mądrą czyta się z niesłabnącym zainteresowaniem i nawet, jeśli pozostawia pewne niedookreślenia i niedopowiedzenia – czyta się z prawdziwą przyjemnością – jak *Quo vadis?* z wolnego wyboru i poznawczej potrzeby.

Polska sienkiewiczologia zyskała pozycję godnie zamykającą jubileuszowy rok wielkiego pisarza.

Przypis

¹ T. Ś w i ę t o s ł a w s k a : *Stanisław Adamczewski. Pedagog – edytor – badacz literatury*. Łódź 1994. Recenzja z tej książki, pióra H. Tadeusiewicz, ukazała się w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” 1995 nr 1 s. 181–183 (przyp. red.).

Hanna Tadeusiewicz
(Łódź)

Stanisław P o r t a l s k i : *Zarys historii Stowarzyszenia Techników Polskich w Wielkiej Brytanii. (Przyczynek do historii emigracji)*. Londyn 1995, ss. 359 + 16 s. fotografii. Wydawca – Stowarzyszenie Techników Polskich w Wielkiej Brytanii.

Stowarzyszenia techniczne skupione na bieżącej działalności mało uwagi poświęcają swej przeszłości, a jeśli już to z okazji okrągłych rocznic wydawane są zazwyczaj księgi pamiątkowe, koncentrujące się przede wszystkim na ostatnim okresie funkcjonowania danego stowarzyszenia. W ostatnich latach ukazało się kilka monografii stowarzyszeń technicznych działających w okresie międzywojennym, poświęcono je np. Stowarzyszeniu Techników Polskich w Warszawie, Stowarzyszeniu Inżynierów Mechaników Polskich, Naczelnej Organizacji Inżynierów Rzeczypospolitej Polskiej¹. Ale najgorzej przedstawia się sytuacja dla okresu wojny i okupacji oraz działalności techników polskich na obczyźnie. Lukę w tym ostatnim zakresie wypełnia w poważnym stopniu prezentowana praca Stanisława Portalskiego.

Jej przedmiotem są dzieje Stowarzyszenia Techników Polskich w Wielkiej Brytanii (STP) od momentu powstania w 1940 r. do początków lat 90-tych. Autor w XIII rozdziałach, a raczej w XII ponieważ wstęp potraktowano jako rozdział I, omawia następujące problemy: powstanie stowarzyszenia, działalność całego stowarzyszenia i jego komisji, okres powojenny rozbity na lata 1945–1948, 1948–1964 i 1964–1993, sekcje fachowe, technicy polscy na uchodźstwie w liczbach i wykresach, władze STP, życiorysy prezesów STP, działalność naukowo-techniczna STP, dorobek Polaków w dziedzinie naukowo-technicznej w II wojnie światowej, Rada Akademickich Szkół Technicznych, Politechnika Polska w Londynie w ramach Polish University College, Polish University College Association Ltd. (PUCAL), Biblioteka Polska w Londynie, POSK a STP w świetle dokumentów.

Praca powstała na zlecenie STP, a jej autor jest z wykształcenia chemikiem, był od 1985 r. wykładowcą inżynierii chemicznej najpierw (od 1952 r.) w londyńskiej Battersea Polytechnic, a następnie (od 1964 r.) w University of Surrey w Guildford. Od 1964 r. jest profesorem inżynierii chemicznej na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie (PUNO), zaś od 1991 r. dziekanem Wydziału Nauk Technicznych. W związku z wykształceniem i zajęciami zawodowymi nie zajmował